

Dvouletá bilance iniciativy „Mezinárodní rok planety Země“: Geologické vědy pro společnost" v ČR

V. Štedrá

Česká geologická služba, veronika.stedra@geology.cz

Proč vznikla iniciativa IYPE?

V posledních 20 letech stále stoupá spotřeba materiálů z neživé přírody: nejen že se zvyšuje těžba klasických materiálů, rud, stavebních a energetických surovin, ale velké změny k horšímu se dotýkají zejména mizející a degradované půdy, vodních zdrojů a ovzduší. Mládež, na níž bude za několik let ležet břímě rozhodování o zásadních společenských a ekonomických činnostech, většinou nemá velké ponětí o geologických procesech, které toto prostředí vytvářely miliony let. Nejen že nerozezná vápenec od žuly, což prvorepublikový student běžně uměl, ale netuší, jaké a kde jsou zdroje materiálu pro beton, asfalt a spotřební předměty všedního dne.

Iniciativa Mezinárodní rok planety Země

Návrh na vyhlášení celosvětového geovědního roku podalo společně dvanáct velkých geovědních asociací v čele s Mezinárodní unií geologických věd a přijalo ho také UNESCO. OSN návrh schválilo a vyhlásilo Mezinárodním rokem planety Země (IYPE) s podtitulem „Geovědy pro společnost“ rok 2008 s rozšířenou časovou platností na roky 2007 až 2010 (www.esfs.org).

Hlavním cílem Mezinárodního roku planety Země, je užší spolupráce mezi geovědci a politiky, a současně mezi geovědci, školami a veřejností. Odborníci umějí odhadnout budoucí nároky lidstva v poměru ke stávajícím zdrojům a přirozeným geologickým silám. Veřejnost má omezený přístup ke strategickým a odborným informacím, politici pak se svou časově omezenou pravomocí mají tendenci odborné prognózy a trendy přehlížet a odsunovat. Je otázkou metod, jak nejlépe přiblížit politikům nutnost poslouchat odborníky i při řešení nepopulárních a politicky citlivých témat a konkrétně na ně reagovat.

Programová náplň Roku planety Země (IYPE) s podtitulem „Geovědy pro společnost“ v České repub-

lice byla sestavena pracovní skupinou ustavenou ČNGK, jejíž složení odráží její hlavní cíl – osvětu a popularizaci věd o Zemi. Program využívá prioritní témata IYPE, ale současně vychází z naší geologické a geografické situace i z našich tradic ve vědách o Zemi, aplikovaných oborech, hornictví a ve zpracování kamene. Probíhající hlavní pilotní akcí je putovní geovědní výstava. Během roku 2008 byla uskutečněna celá škála tematických a regionálních akcí. Program Roku byl dosud materiálně podpořen ČGS, MŽP ČR, AV ČR, PřFUK, UJEP Ústí nad Labem, společností TOPGEO Group, SČD a IGCP-CZ.

Příklady uskutečněných celonárodních akcí k Roku planety Země v ČR:

- Oficiální zahájení Roku planety Země a jedné z pilotních akcí – putovní geovědní výstavy „**Planeta Země mocná a zranitelná**“ v AV ČR v Praze na Národní třídě.
- Vytvoření krátké animované upoutávky pro ČT a multimédia v délce 30' a 40' autora Pavla Koutského. Použito na festivalu „Ekofilm“.
- Spuštěna otevřená on-line geologická encyklopedie (www.geology.cz/encyklopedie)
- Můj kousek Země, dětská výtvarná soutěž 2007-2009 (www.geology.cz/soutez), ČGS.
- Putovní výstava historických vyobrazení dynamických projevů Země ze sbírky J. Kozáka, GfÚ AV ČR, v.v.i.
- Realizace národního kola Studentské umělecké soutěže na témata Roku planety Země v rámci mezinárodní soutěže UNESCO a účast vítězů na Zahájení IYPE v Paříži ve dnech 12.-13. 2. 2008 a natočení 10' dokumentu, IYPE-CZ.
- ČT24 – mediální partner, spolupráce na pořadu Planeta Věda formou geologických cen pro vítěze – „Kámen s příběhem“, IYPE-CZ. Týden vědy

a techniky 2008 tématicky zaměřen na geologické vědy, IYPE-CZ.

- Celoroční tématická činnost škol UNESCO v ČR zaměřená na neživou přírodu. Předložen projekt na metodiku výuky.
- Rádio Leonardo, mediální partner, připravuje pravidelný cyklus besed v rámci cyklu „Třetí dimenze“, inspirovaných prioritními tématy Roku Země, IYPE-CZ.
- Webová stránka Roku upozorňuje na regionální akce – výstavy, exkurze, činnost Geoparků a přednášky, IYPE-CZ a regionální síť akcí.
- Prezentace IYPE-CZ na mezinárodních setkáních IYPE a na 33. IGC (MŽP ČR a ČGS).

Putovní geovědní výstava

Hlavním záměrem geovědní výstavy „Planeta Země mocná i zranitelná“ je ukázat neobnovitelný svět neživé přírody, rámuující a podmiňující vývoj života na Zemi. Výstava si klade za cíl přiblížit veřejnosti několik pohledů na naši planetu: ukázat estetické hodnoty objektů neživé přírody – výsledků geodynamických procesů a struktur neživé přírody a jejich kombinací v různých měřítcích a uměleckých objektech, zdůraznit hledisko proměnlivých a kontrastních měřítek našeho prostředí, osvětlit důsledky přírodních procesů a lidských činností působících na zemský povrch, a ukázat rovnováhu jako podmínku pro udržitelnost forem života či naopak zánik prostředí.

Konkrétním obsahem výstavy je několik sekcí, zaměřených na geologicko-geografická prostředí planety (např. oceánské prostředí, velehory, suché pouště, polární oblasti, vulkanické oblasti). Součástí těchto sekcí jsou nerosty, horniny a artefakty. Výstava je doprovázena deseti panely s prioritními tématy Roku planety Země (Podzemní voda, Oceán, Země a zdraví, Země a život, Změny klimatu, Suroviny budoucnosti, Geologie velkoměst, Geologická rizika, Půda, Hlubiny Země). K vystavovaným objektům patří interaktivní „Geologický kaleidoskop“ o průměru 2 m a DVD projekce.

Na realizaci a sestavení výstavy se podílela řada jednotlivců a institucí. Náplň a libreto vytvořila Veronika Štědrá a přípravná skupina MRPZ. Exponáty dodala Česká geologická služba, TOP GEO GmbH a TOP GEO Group CZ, Josef Sekyra, regionální a soukromé sbírky, Muzeum Českého ráje, SPŠKS Hořice a SKKS. Grafické pojetí a animace ztvárnili Jáchym Šerých a Pavel Koutský. Tisk plakátů a propagačních

materiálů zajistila ČGS Praha. Na financování výstavy se podílel Fond Roku planety Země, ČGS, MŽP ČR, AV ČR, Výbor pro IGCP, PřFUK a SČD a rozpočty pořadajících zařízení. Výstava byla zahájena nultou instalací v Praze ve vestibulu Akademie věd České republiky 11. 2. - 6. 3. 2008 při příležitosti Tiskové konference k zahájení Roku planety Země v ČR. V roce 2009 výstava zavítá do Turnova, Jindřichova Hradce, Liberce a Brna a na podzim bude součástí geovědní výstavy pořádané Národním muzeem v Praze. Po skončení turné budou exponáty základem informačních center s geovědní tematikou, určených pro veřejnost a mládež.

Přínos IYPE k lepšímu vnímání výsledků věd o Zemi

Mezinárodní rok planety Země znamená vlnu zvýšeného zájmu o přírodní procesy, katastrofy a dlouhodobé trendy. Vidíme to například na množství projektů zaměřených na popularizaci výsledků geovědního výzkumu a přiblížení hodnot neživé přírody laikům, ale i na zvýšeném tlaku na odborníky, aby svůj odborný jazyk převedli do formy srozumitelné daleko širšímu publiku. Česká televize převzala několik filmů, v nichž hráli hlavní roli geologové, klimatologové a geofyzici.

V Česku samotném pracuje obrovské množství nadšených amatérů, jejichž koníčkem jsou historické hornické revíry, mineralogie, paleontologie a geologie. Díky nim přechází informace o geologické historii naší země i mezi laiky. Jeden z proudů reagujících na myšlenku vyrovnání přesyceného zájmu o živou přírodu a okrajově vnímaných geologických oborů je myšlenka geoparků a geoturistiky, která nejenže ladí s ekologickým a poučeným přístupem k veškeré přírodě a oživuje turistiku, ale vyzdvihuje estetické prvky a neopakovatelnost neživé přírody i tradiční využívání nerostných surovin. Dalším trendem je vytváření moderních pomůcek pro vzdělávání na všech úrovních, které nevnučují školákům popisné a systematické prvky a naopak zdůrazňují často dramatický průběh a kauzalitu geologických procesů proměnlivé planety Země a její biosféry. Obrovskou silou je svět internetu. Rok Země nabízí na www.esfs.org platformu, při níž jsou informace a nástroje pro výuku na požádání nabízeny pro využití ve všech komunitách, které se na realizaci programu Roku podílejí. Česká stránka www.rokplanetyzeme.cz na serveru České geologické služby www.geology.cz je věnovaná akcím a programu Roku planety Země v ČR a nabízí i informace o mezinárodním dění v rámci IYPE.